

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติคดีอาญาโดยนำกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทย*

TITLE LEGAL ISSUES REGARDING THE JUDICIAL PROCEDURE TO SETTLE A CRIMINAL OFFENCE BY RESTORATIVE JUSTICE IN THAILAND

โอภาส อूपรี

Opas Oopparee

พรชัย เลื่อนฉวี

Pornchai Luernshavee

มหาวิทยาลัยปทุมธานี

Pathumthani University, Thailand

E-mail: opas3854@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการยุติคดีอาญาโดยนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ อันได้แก่ ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หลักการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน หลักการหันเหคดีหรือการเบี่ยงเบนคดี และหลักการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ตลอดจนศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการยุติคดีอาญาตามกฎหมายโดยนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับประเทศไทยและต่างประเทศ รวมถึงการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาโดยนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทย และแนวทางการแก้ไขปัญหามาเพื่อสามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม

ผลการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันประเทศไทยมีการกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติการดำเนินคดีอาญาและการใช้สิทธิยุติการดำเนินคดีอาญา โดยมีการจัดตั้งหน่วยงาน และศูนย์ดำเนินการที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบขึ้นในหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการยุติคดีอาญา แต่กลับไม่มีการพัฒนากฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาขึ้นเพื่อรองรับแนวคิดดังกล่าว เช่น การให้อำนาจแก่ศาลยุติธรรมให้มีสิทธินำผลสำเร็จจากการสมานฉันท์มาพิจารณามีคำสั่งยุติการ

* Received 3 December 2019; Revised 5 January 2020; Accepted 7 January 2020

ดำเนินคดีอาญาแผ่นดินบางกรณี โดยไม่จำเป็นต้องพิพากษาลงโทษ หรือพิพากษาลงโทษจำเลย แต่ลดหย่อนโทษให้น้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นควรให้มีการตราร่างพระราชบัญญัติการสมานฉันท์ในคดีอาญา พ.ศ. ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการพิเศษเพื่อยุติคดีอาญา โดยเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ได้โดยชอบด้วยกฎหมายโดยมีหน่วยงานศาลเป็นผู้รับผิดชอบให้มีการสมานฉันท์จนเสร็จสิ้นกระบวนการ อันจะส่งผลเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม และความเชื่อมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรศาล องค์กรอัยการ พนักงานสอบสวนต่อไป

คำสำคัญ: การยุติคดี, คดีอาญา, สมานฉันท์, กระบวนการยุติธรรม

Abstract

The dissertation aims to study legal concepts, principles and theories regarding the settlement of a criminal offence by Restorative Justice. The dissertation will mention about the development of the criminal procedure in Thai history, restorative justice procedure, protection of right in judicial procedure, human rights, diversion, rehabilitation of the criminal, as well as, legal measures with respect to the settlement of a criminal offence by Restorative Justice in Thailand and overseas. The study includes legal problems due to the dismissal of criminal case by Restorative Justice in Thailand and the suitable and sustainable resolution thereof to the issue.

The study found that nowadays in the criminal procedure, the right to settle the legal action against public offence by establishing an organization And the relevant administrative center is responsible for the justice department to use Restorative Justice in Criminal Justice, But there is no development of criminal law and criminal procedure law to support such concepts, such as empowering the Court of Justice to have the right to bring the results of reconciliation into consideration, order to end criminal proceedings without needing to be punished Or sentencing the defendant but reduced the penalty to less than the law. So, the researcher is of the opinion that, to enact of bill on restorative procedure in criminal proceedings B.E. ... by way of adopting the minimum standard determined and should allow the parties to restore the situation with the help of judicial authority throughout the process and follow with a measure to mitigate the controversy through the diversion of the case.

Which will result in building confidence in the justice process and confidence in the performance of the organization of the court, the organization of the prosecutor, the inquiry official.

Keywords: Settlement, Criminal Offence, Restorative, The Judicial Procedure

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการที่มุ่งดำเนินการกับตัวผู้กระทำความผิด โดยให้ความสำคัญกับการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามหลักการแก้แค้น และใช้โทษจำคุกเป็นหลัก โดยเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ก็มักจะดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดในคดีทุกประเภท ไม่ว่าจะมียุติวิธีโทษสูงหรือต่ำ แม้กระทั่งในคดีที่มีอัตราโทษเล็กน้อย หรือคดีที่เกิดจากการกระทำความผิดโดยประมาท อันส่งผลทำให้มีปริมาณคดีเข้าสู่ระบบการพิจารณาของศาลเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาคดีล้นศาล นักโทษล้นเรือนจำ ซึ่งจากการศึกษากระบวนการยุติธรรมทางอาญา สามารถแยกได้เป็น 2 แนวทาง ได้แก่ แนวทางแบบที่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการระงับข้อพิพาทหรือการดำเนินกระบวนการทางยุติธรรมตามขั้นตอนของกฎหมายทุกขั้นตอนอย่างเคร่งครัด และแนวทางแบบที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นการระงับข้อพิพาทหรือการดำเนินกระบวนการยุติธรรมที่พยายามยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้นโดยคู่กรณีและผู้เกี่ยวข้อง หลีกเลี่ยงการนำข้อพิพาทนั้นเข้าสู่กระบวนการแบบเป็นทางการ วิธีการดำเนินคดีหรือการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการถูกนำมาใช้เพื่อผ่อนคลายนัยผลกระทบบอันเกิดจากความเคร่งครัดของการดำเนินคดีอย่างเต็มรูปแบบ และพยายามหลีกเลี่ยงผลร้ายที่เกิดจากความบกพร่องของการดำเนินคดีตามกฎหมายและระเบียบวิธีพิจารณาความที่เคร่งครัดของระบบกล่าวหา จึงมีแนวคิดที่จะสร้างทางเลือกในการระงับข้อพิพาทขึ้น (สุทธิพล ทวีชัยการ, 2556)

กระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก เป็นกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีอาญาปกติ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การมุ่งเน้นที่จะหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดแต่ละข้อหา โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในกระแสหลัก มีรูปแบบการลงโทษอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อการแก้แค้นทดแทน ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่าเมื่อบุคคลใดกระทำความผิดขึ้น บุคคลนั้นสมควรจะต้องชดใช้ต่อการกระทำของตนให้เหมาะสมกับความผิดที่ตนได้ก่อขึ้น 2) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อป้องปรามความผิด ซึ่งเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งทำให้บุคคลนั้นต้องได้รับความทุกข์ไม่ว่าในเชิงทรัพย์สิน เสรีภาพ หรือชีวิตร่างกาย 3) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อกันผู้กระทำความผิดออกจากสังคม เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด เช่น การจำคุก การกักขังบุคคลที่มีโอกาสจะก่อให้เกิดอันตรายนี้่ออกจากชุมชนหรือสังคม และ

4) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งเป็นแนวคิดที่มองว่ามนุษย์โดยรากเหง้าตามธรรมชาติ ไม่ได้เป็นผู้ที่ชั่วร้ายมาแต่กำเนิด ลักษณะโดยสันดานหรือการกระทำต่าง ๆ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาภายหลัง อาจจะขึ้นอยู่กับภูมิหลัง สภาพแวดล้อม สถานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา หรือการเลี้ยงดูหรือแม้แต่สภาพสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ การที่บุคคลหนึ่งเป็นผู้กระทำความผิดอาญา จึงไม่ได้หมายความว่าบุคคลนั้นจะต้องเป็นเช่นนั้นตลอดไป หากมีกระบวนการที่เหมาะสมและเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านี้แก้ไขปรับปรุงตนเอง บุคคลเหล่านี้จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองจากผู้กระทำความผิดอาญาให้กลายเป็นบุคคลที่สามารถใช้ชีวิตและประกอบอาชีพในชุมชนและสังคมได้

สำหรับกระบวนการยุติธรรมกระแสรอง หรือการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มองว่า การกระทำความผิดกฎหมาย เป็นการกระทำที่บุคคลหนึ่งได้กระทำความผิดต่ออีกบุคคลหนึ่ง จึงเน้นที่ความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้หนึ่งหรือสังคม (ณัฐสา ฉัตรไพบุลย์, 2550) โดยมีเป้าหมายสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประการที่หนึ่ง คือ การชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ไม่ว่าจะจะเป็นความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางกาย หรือจิตใจ รวมถึงเกียรติภูมิ อำนาจ สิทธิ และความสามัคคี ดังนั้น ผลลัพธ์ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จึงไม่ใช่การค้นหาตัวผู้กระทำความผิดและการลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดในประการแรก แต่เป็นการทำให้ผู้เสียหายพอใจและได้รับการเยียวยาจากผู้กระทำความผิด ซึ่งหมายรวมถึงการได้รับความรู้สึกหรือความทุกข์ร้อนที่ตนได้รับ ประการที่สอง เป็นการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ โดยมีกระบวนการที่กำหนดเงื่อนไขที่ผู้กระทำความผิดต้องปฏิบัติและเป็นหลักประกันว่าจะไม่กระทำความผิดซ้ำ ประการที่สาม เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ เพราะถ้าเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไป ต้องกำหนดหน้าที่ให้เจ้าพนักงานและพยานร่วมมือกันค้นหาความจริงอันจะนำไปสู่การกำหนดโทษ ส่วนในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เน้นการร่วมมือระหว่างผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และผู้ที่เกี่ยวข้อง สังคม ชุมชน เจ้าพนักงาน หน้กงานอัยการ และศาล เพื่อร่วมกันหาทางออกสำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นและการป้องกันการกระทำความผิดในอนาคต ประการที่สี่ เป็นมาตรการที่ประหยัดค่าใช้จ่าย เพราะไม่ได้เน้นกระบวนการค้นหาความจริง ซึ่งต้องหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ในศาลและเน้นการคุ้มครองสวัสดิภาพ การฟื้นฟูรักษาพยาบาล ผู้กระทำความผิด และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน (ณรงค์ ใจหาญ, 2553)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาโดยนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาคดีอาญาโดยนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษารั้งนี้ เน้นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 พระราชบัญญัติองค์การอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการส่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554 อีกทั้ง ศึกษาจากตำราทางกฎหมาย บทความทางวิชาการทางนิติศาสตร์ เอกสารที่เป็นคำวินิจฉัยของศาลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวในประเทศไทย เอกสารหลักฐานต่าง ๆ ตลอดจนการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และนำข้อมูล ที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปและแนวทางที่จะแก้ไขปัญหาต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐาน แนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญา อันได้แก่ ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หลักการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม หลักสิทธิมนุษยชน หลักการหันเหคดีหรือการเบี่ยงเบนคดีและหลักการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ตลอดจนศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการยุติคดีอาญาตามกฎหมายของประเทศไทย ศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการยุติคดีอาญาตามกฎหมายของต่างประเทศ และศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการยุติคดีอาญาขององค์การสหประชาชาติ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการยุติคดีอาญาโดยนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทย

ผลการวิจัย

1. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาโดยนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในประเทศไทย

1.1 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาของคู่ความ โดยไม่นำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ในการยุติการดำเนินคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน มีหลักการสำคัญที่สุดอยู่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (ราชกิจจานุเบกษา, 2477) ที่มีผลทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไป ได้แก่ 1) ความตายของผู้กระทำความผิด 2) ในคดีความผิดส่วนตัวเมื่อถอนคำร้องทุกข์ ถอนฟ้องหรือ

ยอมความกันโดยถูกต้องตามกฎหมาย 3) เมื่อคดีเลิกกันตามมาตรา 37 4) เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง 5) เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังการกระทำผิดยกเลิกความผิดเช่นนั้น 6) คดีขาดอายุความ และ 7) มีกฎหมายยกเว้นโทษ โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทั้งตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล และราชทัณฑ์ มุ่งดำเนินการให้มีการยุติคดีอาญาโดยต้องการให้มีการนำตัวจำเลยมาพิพากษาคดีให้เสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 39 (2) (ราชกิจจานุเบกษา, 2499) โดยมาตรฐานของกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน คือ การพิจารณาคดีอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม ที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือผู้บริสุทธิ์ และลงโทษได้เหมาะสมกับความผิดที่จำเลยได้กระทำความผิดภายในกำหนดเวลาอันรวดเร็วซึ่งจุดมุ่งหมายในการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบันนี้มุ่งที่จะยุติปัญหาในคดีอาญาเพียงการพิจารณาพิพากษาพิสูจน์ความผิดของจำเลยแล้วลงโทษจำเลยหรือยกฟ้องเท่านั้น ในความเป็นจริงแล้ว เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น ยิ่งก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน จิตใจ และสิทธิอื่น ๆ แก่ผู้เสียหายและสังคมอีก แต่การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามกฎหมายในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดที่จะได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีโดยบริสุทธิ์ยุติธรรมด้วยความรวดเร็ว แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายและสังคมที่จะได้รับการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่ได้รับให้กลับมามีสภาพคงเดิมเหมือนเกิดอาชญากรรมขึ้น

1.2 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน

ในการฟ้องคดีอาญาต่อศาลไทยนั้น กฎหมายได้เปิดโอกาสให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้ กรณีผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองนั้นถือเป็นการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่จำเป็นต้องไปดำเนินการสอบสวน รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อฟ้องร้องดำเนินคดีกับจำเลย เป็นหน้าที่ของผู้เสียหายเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานและฟ้องคดีเองหรือแต่งตั้งทนายความเพื่อดำเนินการฟ้องคดีแทน ปัจจุบันได้มีหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญา ได้แก่ กรมสอบสวนคดีพิเศษ เจ้าพนักงาน ฝ่ายปกครอง และเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาอื่น ๆ

เมื่อพนักงานสอบสวนตรวจสอบคำร้องทุกข์ดังกล่าวว่าชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (7) (ราชกิจจานุเบกษา, 2477) หรือคำกล่าวโทษชอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (8) (ราชกิจจานุเบกษา, 2477) แล้ว พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) (ราชกิจจานุเบกษา, 2477) ซึ่งหมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย เมื่อพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานในส่วนของการละเอียดเกี่ยวกับค่าเสียหายหรือความเสียหายที่

เกิดขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการเปรียบเทียบให้คู่กรณี กรณีที่คดีสามารถเปรียบเทียบปรับได้ หรืออาจนำไปใช้เป็นข้อมูลให้พนักงานอัยการยื่นขอให้ชดใช้ทรัพย์สินหรือใช้ราคาแทนทรัพย์สินให้แก่ผู้เสียหายหรือเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาคดีของศาลแล้ว ในทางปฏิบัติเพื่อเป็นการแก้ไขเยียวยาความเสียหายแก่คู่กรณีเบื้องต้น พนักงานสอบสวนก็มักจะเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายได้เจรจาตกลงกัน และจัดทำบันทึกการเจรจาตกลงค่าเสียหายในชั้นพนักงานสอบสวน

2.3 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยนั้น เริ่มต้นจากพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ และหลังจากพนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้ว จะเสนอสำนวนการสอบสวน พร้อมความเห็นสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้อง ให้พนักงานอัยการพิจารณา หากพนักงานอัยการพิจารณาพยานหลักฐานแล้วเห็นว่าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำผิด ก็จะมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา มีผลเป็นการยุติการดำเนินคดีโดยเจ้าพนักงานของรัฐ อันเป็นการยุติคดีโดยไม่เด็ดขาด ผู้เสียหายอาจนำคดีไปฟ้องศาลให้ลงโทษจำเลยเองได้ นอกจากนั้นถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าพยานหลักฐานเพียงพอที่จะยืนยันการกระทำผิดของผู้ต้องหาได้ ก็จะฟ้องคดีต่อศาลเพื่อให้ลงโทษจำเลย แต่กรณีพนักงานอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่าพยานหลักฐานเชื่อได้ว่าจำเลยกระทำความผิด แต่เมื่อพิจารณาผลลัพธ์ของสังคมซึ่งจะได้รับจากการฟ้องคดี และผลร้ายต่อผู้ต้องหาซึ่งจะได้รับจากการฟ้องคดีแล้วไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด รวมทั้งเมื่อพิจารณาเหตุผลอื่น ๆ ประกอบด้วยแล้ว พนักงานอัยการก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้

การศึกษาพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ได้บัญญัติรับรองหลักการฟ้องคดีโดยดุลพินิจไว้ว่า “ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีอาญาจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศให้เสนอต่ออัยการสูงสุด และอัยการสูงสุดมีอำนาจสั่งไม่ฟ้องได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนด โดยความเห็นชอบของ ก.อ. (ราชกิจจานุเบกษา, 2553) เช่นนี้ หากพนักงานอัยการผู้นั้นเห็นว่าการฟ้องคดีอาญา 1) ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือ 2) จะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ

2.4 ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาในชั้นศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรม เป็นหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาองค์กรสุดท้าย ซึ่งมีหน้าที่หลักในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ว่าจำเลยกระทำความผิดหรือไม่ และสมควรพิพากษาลงโทษผู้กระทำผิดเพียงใด ในปัจจุบันระยะเวลาในการดำเนินคดีอาญาของไทยนั้น ได้

พัฒนาให้รวดเร็วขึ้นมาก แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมของไทยและต่างประเทศในปัจจุบันนี้ได้พัฒนาแนวคิดไปถึงการให้การคุ้มครองผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมให้มีสิทธิได้รับการแก้ไขเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น เพราะผู้เสียหายเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากความผิดอาญาแต่ถูกรัฐละเลยไม่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองสิทธิที่เสียหายไปจากการกระทำผิดทางอาญาเท่าที่ควร โดยต้องรับภาระในการเป็นพยานเพื่อพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำผิด ซึ่งอาจนำมาสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้น และอาจก่อให้เกิดปัญหาใหม่ตามมา ปัญหาดังกล่าวจึงก่อให้เกิดแนวคิดการคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรม และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ขึ้นเพื่อให้ผู้เสียหายที่เป็นเหยื่ออาชญากรรมได้มีโอกาสพูดคุย ทำความเข้าใจกับผู้กระทำผิด เพื่อตกลงแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดทางอาญารวมทั้งการชดเชยเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น

ศาลยุติธรรมได้รับเอาแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในคดีอาญามาใช้เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือก เพื่อช่วยให้การพิจารณาพิพากษาคดีตามกระบวนการปกติเสร็จสิ้นไปอย่างรวดเร็ว โดยได้จัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทเพื่ออำนวยความสะดวกในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัว และอาญาแผ่นดินที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง นอกจากนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญาแล้ว ยังขยายขอบเขตหน้าที่ออกไปเพื่อคุ้มครองดูแลสิทธิของผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอาญา โดยศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาได้ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและจำเลยเพื่อแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากการทำความผิดอาญาแผ่นดิน โดยขั้นตอนการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท และศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญานั้นอาศัยอำนาจตามกฎหมายอาญาและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีอยู่เดิม นำไปปรับใช้เพื่อเปิดโอกาสให้คู่พิพาทได้ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ประเทศไทยมีการจัดตั้งศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาแต่ไม่มีการตรากฎหมายออกมารองรับผลการดำเนินการของศูนย์ที่จะส่งผลให้สามารถสมานฉันท์และยุติคดีอาญาแผ่นดินได้ ส่งผลทำให้ไม่สอดคล้องกับทฤษฎีทางกฎหมาย การตั้งศูนย์สมานฉันท์และคุ้มครองสิทธิในคดีอาญาขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในคดีอาญาแผ่นดิน โดยไม่มีมาตรการทางกฎหมายเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ความได้รับความได้รับประโยชน์จากการสมานฉันท์ในคดีอาญาแผ่นดิน แม้จะดำเนินการสมานฉันท์สำเร็จจำเลยก็ต้องถูกศาลพิพากษาลงโทษอยู่เหมือนเดิม แต่อาจมีกรณีที่มีเมื่อมีการสมานฉันท์เสร็จแล้วอัยการนำผลสำเร็จดังกล่าวไปพิจารณาถอนฟ้องคดี สำหรับพนักงานอัยการแล้วการถอนฟ้องดังกล่าวมีระเบียบขั้นตอนยุ่งยาก แต่อย่างไรก็ตามแม้มีการถอนฟ้องดังกล่าวแล้วศาลอนุญาตให้ถอนฟ้อง จำหน่ายคดีจากสารบบความ แต่คดีอาญาก็ไม่ระงับ ผู้เสียหายมีสิทธินำคดีมาฟ้องใหม่ได้

อภิปรายผล

1. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาของคู่ความ โดยไม่นำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

การตกลงยุติข้อพิพาทในคดีอาญาระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด โดยไม่นำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ทั้งการไปร้องทุกข์กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวน หรือฟ้องคดีต่อศาล เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทย โดยในปี 2555 จากผลการสำรวจอาชญากรรมภาคประชาชนทั่วประเทศปี 2555 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2555) พบว่าเหยื่ออาชญากรรมจำนวนร้อยละ 66.6 ไม่ได้แจ้งเหตุต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเหตุผลที่ไม่มีการแจ้งเหตุคือ การขาดความเชื่อมั่นในเจ้าพนักงาน เหตุที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องเล็กน้อย จึงไม่ไปแจ้งความ หรือจัดการกับเหตุที่เกิดขึ้นด้วยวิธีอื่นแล้ว หรือไม่อยากเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม หรือเพราะไม่สะดวกหรือไม่มีเวลาแจ้งเจ้าหน้าที่ หรือเพราะไม่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดถูกดำเนินคดี หรือแม้แต่ตกลงประนีประนอมยอมความกันแล้ว ในส่วนของเหยื่ออาชญากรรมที่ไม่ไปแจ้งความร้องทุกข์เพราะตกลงประนีประนอมยอมความกันแล้ว หรือไม่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดถูกดำเนินคดี กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยในปัจจุบันยังไม่สนองตอบในเรื่องของการแก้ไขเยียวยาผู้เสียหายให้ได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายในชีวิต ร่างกาย จิตใจ ทรัพย์สิน เพื่อเสริมสร้างให้คู่กรณีกลับไปอยู่ในสังคมต่อได้ ยังจำกัดกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพียงเป็นการดำเนินการระหว่างรัฐกับผู้กระทำความผิด โดยรัฐพิจารณาว่าจะสมควรลงโทษผู้กระทำความผิดหรือไม่ เพียงใด โดยผู้เสียหายและสังคมไม่ได้รับการชดเชยเยียวยาในความเสียหายที่เกิดขึ้น และไม่มีอำนาจตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นว่าจะให้อภัยจำเลยได้หรือไม่ ซึ่งไม่เป็นธรรมกับผู้เสียหายและสังคม

จากข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้น เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหาย ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาที่เกิดขึ้น กรณีที่เป็นความผิดอาญาที่ไม่ร้ายแรง แม้การกระทำของผู้กระทำความผิดจะเป็นความผิดอาญานั้น แต่หากผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาจากผู้กระทำความผิดจนเป็นที่พอใจแล้ว ผู้เสียหายมักจะไม่นำคดีไปแจ้งความร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนหรือฟ้องคดีต่อศาล เพราะเห็นว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญาได้ยุติแล้ว เนื่องจากขั้นตอนดังกล่าวมีความยุ่งยาก ซับซ้อน และต้องเสียเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมาย นอกจากนั้นผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด อาจจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างทนายความฟ้องร้อง หรืออาจจะต้องจ่ายค่าดำเนินการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายให้แก่เจ้าพนักงานผู้เกี่ยวข้องรับผิดชอบหรือบุคคลภายนอกซึ่งดำเนินการเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย

2. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวน

ในการดำเนินคดีอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนนั้น เมื่อมีการแจ้งความร้องทุกข์หรือกล่าวโทษในคดีอาญาต่อพนักงานสอบสวนให้ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด พนักงานสอบสวนจะดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดหรือเพื่อเอาตัวผู้กระทำผิดไปฟ้องลงโทษแล้วมีความเห็นเสนอให้พนักงานอัยการพิจารณาสั่งฟ้องผู้ต้องหาหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อไป ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) (ราชกิจจานุเบกษา, 2477) ในชั้นตอนนี้พนักงานสอบสวนจะดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ รวมทั้งสอบปากคำผู้กระทำผิด เพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงว่าผู้กระทำผิดได้กระทำความผิดหรือไม่

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายในชั้นของพนักงานสอบสวนนั้น หากพนักงานสอบสวนเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีความเชี่ยวชาญในการเจรจาไกล่เกลี่ยและสมานฉันท์ ก็อาจจะส่งผลดีช่วยทำให้คู่ความสามารถตกลงกันได้ ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายได้รับการชดใช้ทางแพ่งและชดใช้ความเสียหายอื่น ๆ จนเป็นเหตุให้คู่ความไม่ติดใจเรียกร้องดำเนินคดีต่อกันอีก และอาจตกลงยุติการดำเนินคดีอาญากัน ซึ่งกรณีความผิดต่อส่วนตัวนั้น พนักงานสอบสวนก็จะดำเนินการยุติการดำเนินคดีอาญาโดยให้ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ อันเป็นเหตุให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) (ราชกิจจานุเบกษา, 2477) และพนักงานสอบสวนก็สรุปสำนวนมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องเสนอพนักงานอัยการเพื่อดำเนินการต่อไป แต่หากเป็นการกระทำความผิดอาญาแผ่นดิน ซึ่งไม่อาจยุติการดำเนินคดีอาญาได้โดยชอบด้วยกฎหมาย พนักงานสอบสวนก็จะดำเนินการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน และหากมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะลงโทษผู้กระทำผิดก็จะเสนอความเห็นสั่งฟ้องผู้กระทำผิด พร้อมกับแนบหลักฐานการเจรจาไกล่เกลี่ยและชดใช้ค่าเสียหายดังกล่าวที่คู่ความสามารถเจรจาตกลงกันได้ ในชั้นสอบสวน เสนอให้พนักงานอัยการพิจารณา เพื่อให้พนักงานอัยการแถลงให้ศาลทราบเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลต่อไป เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจลงโทษผู้กระทำผิดสถานเบา ซึ่งเป็นการดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด

3. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาในชั้นพนักงานอัยการ

กระบวนการดำเนินคดีอาญา เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนที่สรุปสำนวนการสอบสวน ว่ามีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องจำเลยหรือความเห็นควรสั่งฟ้องจำเลยแล้ว อาจมีกรณีที่พนักงานอัยการจัดให้คู่ความสามารถดำเนินการไกล่เกลี่ยและสมานฉันท์กันโดยดุลพินิจของพนักงานอัยการเองหรือคู่ความร้องขอ หากเป็นความผิดอาญาต่อส่วนตัวคู่ความสามารถตกลงยอมความได้ในชั้นพนักงานอัยการโดยชอบด้วยกฎหมาย มีผลทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปตามมาตรา 39 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธี

พิจารณาคำความอาญา (ราชกิจจานุเบกษา, 2477) พนักงานอัยการก็จะสามารถทำสำนวนมีความเห็นสั่งไม่ฟ้องได้ โดยคู่ความไม่อาจรื้อร้องฟ้องกันอีกในคดีดังกล่าวได้ เพราะถือว่าสิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไปแล้ว แต่หากเป็นคดีความผิดอาญาแผ่นดินนั้น แม้คู่ความจะไกล่เกลี่ยและสมานฉันท์สำเร็จแต่คู่ความไม่สามารถตกลงยอมความกันได้โดยชอบด้วยกฎหมาย พนักงานอัยการจึงไม่อาจยุติการดำเนินคดีอาญาได้ แต่พนักงานอัยการอาจใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 มาตรา 21 วรรคสอง (ราชกิจจานุเบกษา, 2553) ประกอบ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนโดยจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์เป็นสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554 (ราชกิจจานุเบกษา, 2554) ที่ให้อำนาจอัยการสูงสุดที่จะสั่งไม่ฟ้องคดีได้ หากเห็นว่ากรฟ้องคดีจะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน

จากที่กล่าวมาข้างต้น กรณีจึงอาจมีการใช้การสมานฉันท์โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะเงื่อนไขของกฎหมายในปัจจุบันยังไม่อาจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายและสังคมได้ครบถ้วน กระบวนการดังกล่าวจึงเสี่ยงที่จะมีการเรียกรับผลประโยชน์ตอบแทนของผู้เกี่ยวข้องในคดีและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้น ในคดีที่ไกล่เกลี่ยได้สำเร็จในชั้นอัยการ และคดีสามารถยุติกันได้โดยชอบด้วยกฎหมายตามเจตนารมณ์ของคู่ความนั้น ขั้นตอนการทำงานของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการในการดำเนินการสอบสวนและพิจารณาสั่งสำนวน มีความเห็นสั่งไม่ฟ้องคดีก็จะเสียเปล่า เพราะคู่ความมีเจตนาเพียงต้องการแก้ไขปัญหาค่าอื่นที่เกิดจากการกระทำความผิดทางอาญาเท่านั้น ทั้งการชดเชยเยียวยาทางแพ่งและแก้ไขความเสียหายอื่น ๆ มิได้ประสงค์จะให้มีการลงโทษผู้กระทำความผิด ดังนั้น หากมีกลไกเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาค่าอื่นที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดทางอาญา ทั้งการชดเชยเยียวยาความเสียหายทางแพ่งและความเสียหายอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดทางอาญาแล้วสามารถยุติปัญหาต่าง ๆ ที่ตามมาได้อย่างสะดวก รวดเร็ว เป็นธรรม และมีประสิทธิภาพ โดยไม่จำเป็นต้องมีการรวบรวมพยานหลักฐานลงโทษจำเลย ก็น่าจะเกิดประโยชน์แก่กระบวนการยุติธรรมและลดภาระงานของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการลงไปได้

4. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุติคดีอาญาในชั้นศาลยุติธรรม

ในปัจจุบัน มีการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยหรือศูนย์ประนีประนอมข้อพิพาท และศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาขึ้นในศาลยุติธรรมที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญา ตามแนวคิดของการนำกระบวนการยุติธรรมกระแสรองมาใช้เป็นทางเลือกเพื่อยุติคดีอาญา นอกเหนือจากกระบวนการยุติธรรมตามปกติ เพื่อทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท รวมถึงการอำนวยความสะดวกและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยคดีอาญาในความผิดอันยอมความได้ และคดีอาญาแผ่นดินที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดี

เอง ซึ่งหากตกลงกันได้คู่ความก็สามารถยุติคดีอาญาในความผิดต่อส่วนตัวได้โดยการยอมความ ถอนฟ้อง และในความผิดอาญาแผ่นดินที่ผู้เสียหายถอนฟ้องได้ ส่วนศูนย์คุ้มครองสิทธิและ เสรีภาพในคดีอาญา เดิมใช้คำว่าศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี แต่เดิมจัดตั้งขึ้นเพื่อสนองนโยบาย ของรัฐบาลที่ต้องการนำเอากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่องค์การสหประชาชาติผลักดัน ให้ประเทศสมาชิกนำมาใช้ เดิมที่มุ่งเน้นให้มีการสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหาย และจำเลยใน คดีอาญาต่อแผ่นดิน เพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความได้พูดคุยทำความเข้าใจ ขอโทษ และเจรจาชดใช้ ค่าเสียหายระหว่างกัน เพื่อเป็นการเยียวยาแก้ไขผู้เสียหาย ปรับความเข้าใจระหว่างคู่กรณีเพื่อ เป็นการแก้ไขต้นเหตุของปัญหาการกระทำผิดอาญา แต่ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงเป็นศูนย์คุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาโดยภารกิจศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาได้ขยาย ขอบเขตการทำหน้าที่ของศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธีเดิมจากการให้ความรู้เรื่องสิทธิทาง กฎหมายกับฝ่ายจำเลย ก็ขยายภารกิจให้กว้างขวางขึ้นเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องสิทธิทาง กฎหมายแก่ผู้ต้องหา ผู้เสียหายคดีอาญา และพยานด้วย เช่น สิทธิการเข้าเป็นโจทก์ร่วม และ เรียกค่าเสียหายของผู้เสียหาย และพยานเรื่องสิทธิคุ้มครองพยาน ประเด็นถาม - ตอบ การเบิก ความ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การที่กระบวนการยุติคดีอาญาในชั้นศาลมีการนำ กระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ และได้เปิดให้มีศูนย์ไกล่เกลี่ยหรือศูนย์ประนอมข้อพิพาท และศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาขึ้น เพื่อดำเนินการยุติการดำเนินคดีโดยนำ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ โดยไม่จำต้องพิพากษาลงโทษจำเลยอย่างเด็ดขาด สำหรับคดีอาญาที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวและคดีอาญาแผ่นดินที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง นั้น ศูนย์ไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อพิพาทจะดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างคู่ความ โดย ศาลดำเนินการเอง หรือไกล่เกลี่ยโดยผู้ประนีประนอมของศาล หากคู่ความสามารถเจรจาตกลง กันได้ ในคดีความผิดต่อส่วนตัว อาจมีการทำสัญญายอมและตกลงถอนฟ้อง ยอมความ หรือ ชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งจะช่วยให้คดีอาญายุติลง เป็นเหตุให้สิทธิในคดีอาญามาฟ้องระงับไป ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (2) (ราชกิจจานุเบกษา, 2477) โดยไม่ จำต้องพิพากษาคดี และในคดีอาญาแผ่นดินนั้น ผู้เสียหายก็อาจถอนฟ้องไปตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 35 (ราชกิจจานุเบกษา, 2477)ซึ่งทำให้อยุติการ ดำเนินคดีชั้นศาล แต่ในส่วนคดีอาญาในความผิดอาญาแผ่นดินที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้อง คดีนั้น ศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาจะทำหน้าที่เป็นคนกลางในการแก้ไขปัญหา อื่น ๆ ที่เกิดจากการกระทำผิดอาญาระหว่างผู้กระทำผิดผู้เสียหายและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งจัด ให้มีการเจรจาชดใช้ค่าเสียหาย พูดคุยทำความเข้าใจขอโทษ และแจ้งสิทธิให้แก่ผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และพยานทราบ โดยหากมีการสมานฉันท์เยียวยาความขัดแย้งระหว่างผู้เสียหายและ จำเลยสำเร็จ หากผู้เสียหายได้รับการชดใช้เยียวยาค่าเสียหาย และไม่ติดใจดำเนินคดีกับจำเลย

อีก ศาลก็จะนำเหตุดังกล่าวไปใช้ประกอบดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาลดหย่อนโทษจำเลย โดยอาจพิพากษาลงโทษจำเลยสถานเบา หรือโดยลดหย่อนโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78 หรือเป็นเหตุให้มีการใช้ดุลพินิจรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษจำเลย โดยพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดแต่รอการกำหนดโทษหรือกำหนดโทษจำคุกไว้แต่รอการลงโทษไว้ก่อน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 (ราชกิจจานุเบกษา, 2499) เมื่อพิจารณากฎหมายปัจจุบัน พบว่า ไม่อาจนำเอาผลสำเร็จจากการสมานฉันท์ระหว่างคู่กรณีไปเป็นเหตุให้ศาลมีอำนาจยุติการดำเนินคดีอาญาแผ่นดินที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดี หรือลดหย่อนโทษได้เกินกว่ากึ่งหนึ่ง ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 78 (ราชกิจจานุเบกษา, 2499) เว้นแต่ในคดีเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนกระทำความผิดในศาลเยาวชนและครอบครัว ที่ศาลอาจกำหนดให้มีการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูจำเลย หรือกำหนดเงื่อนไขให้จำเลยที่เป็นเด็กและเยาวชนปฏิบัติตาม หากจำเลยปฏิบัติตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือเงื่อนไขได้ครบถ้วน ศาลมีอำนาจสั่งยุติการดำเนินคดีอาญา จำหน่ายคดีออกจากสารบบความ เป็นเหตุทำให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับได้ตามพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 90 และมาตรา 133 (ราชกิจจานุเบกษา, 2553) นอกจากนั้นในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง แม้เป็นคดีความผิดอาญาแผ่นดิน หากมีการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหายสำเร็จ โดยทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงแก้ไขปัญห่อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งความเสียหายทั้งแพ่งและความเสียหายอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว และคู่ความไม่ประสงค์จะให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาต่อ ผู้เสียหายก็อาจถอนฟ้องคดีได้ ทำให้ศาลอาจใช้ดุลพินิจอนุญาตให้โจทก์ถอนฟ้อง จำหน่ายคดีออกจากสารบบความและมีได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีและพิพากษาลงโทษจำเลยแต่อย่างใด

สรุป

การที่ประเทศไทยมีการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และมีการจัดตั้งศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาในศาลนั้น เพื่อต้องการให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้บังคับในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในชั้นศาลของประเทศไทย แต่ไม่มีบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่น ที่สนับสนุนให้มีการนำผลสำเร็จของการสมานฉันท์ในชั้นศาลมาใช้เป็นเหตุในการยุติการดำเนินคดีอาญาแผ่นดิน หรือลดหย่อนโทษให้กับผู้กระทำผิดเป็นพิเศษ เพื่อรองรับผลการดำเนินการจากการจัดตั้งศูนย์ดังกล่าว โดยในการดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทโดยศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญานั้น หากผลการสมานฉันท์ระหว่างผู้เสียหายและจำเลยในศูนย์คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในคดีอาญาสำเร็จ และศาลเห็นว่าจำเลยมีเจตนากลับตนเป็นคนดีและสำนึกเสียใจในการทำผิดและได้เยียวยาแก้ไขผลร้ายในคดีแล้ว การพิพากษาลงโทษจำเลยก็ไม่เกิดประโยชน์

ต่อส่วนรวม ศาลก็ไม่มีอำนาจยุติการดำเนินคดีได้ ต้องพิพากษาลงโทษจำเลย โดยอาจพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยแต่รอการลงโทษจำคุกไว้ก่อน หรือรอการกำหนดโทษ หรือจะนำเหตุดังกล่าวมาลดหย่อนโทษให้จำเลยก็ลดหย่อนโทษได้ไม่เกินครึ่งหนึ่งตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 78 ทำให้จำเลยไม่ได้รับผลดีจากการพยายามแก้ไขปัญหาคือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการทำผิดอาญา ทั้งการขอโทษ ชดใช้เยียวยาความเสียหาย จึงไม่มีเหตุจูงใจให้จำเลยพยายามดำเนินการไกล่เกลี่ยหรือสมานฉันท์ให้สำเร็จในชั้นศาล การจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือสมานฉันท์ขึ้นในชั้นศาลจึงไม่เกิดผลดีตามเจตนารมณ์ของรัฐบาล และสำนักงานศาล ที่ประสงค์จะให้มีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในกระบวนการยุติธรรม ย่อมส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมและความเชื่อมั่นศรัทธาในการปฏิบัติงานของศาล ที่ทำหน้าที่ในการสมานฉันท์ในคดีอาญาแผ่นดิน และยังส่งผลกระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชนที่ถูกละเมิดสิทธิจากการกระทำความผิดทางอาญา แต่ไม่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐในการเรียกร้องสิทธิเหล่านี้คืนได้โดยง่ายผ่านการสนับสนุนจากรัฐโดยการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ให้เกิดขึ้นได้จริง แต่ต้องใช้สิทธิเรียกร้องด้วยตนเองทั้งการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งในคดีอาญา หรือฟ้องคดีแพ่ง ซึ่งจำต้องเสียค่าใช้จ่ายและเสียเวลาในการดำเนินคดี และไม่แน่ว่าจะได้รับการชดใช้เยียวยาหรือไม่ เป็นการปิดโอกาสการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน ทำให้ประชาชนไม่อาจเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวกรวดเร็ว ทัวถึง และเสมอภาคเท่าเทียมกัน ตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนไว้อย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะ

เห็นควรให้มีการตราร่างพระราชบัญญัติการสมานฉันท์ในคดีอาญา พ.ศ. ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการพิเศษเพื่อยุติคดีอาญาโดยนำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่องค์การสหประชาชาติกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย โดยเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถเข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์ได้โดยชอบด้วยกฎหมายโดยมีหน่วยงานศาลเป็นผู้รับผิดชอบให้มีการสมานฉันท์จนเสร็จสิ้นกระบวนการ และเมื่อคู่ความดำเนินการสมานฉันท์เสร็จแล้วก็ให้มีมาตรการลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับคู่ความเพื่อให้คู่ความสามารถดำรงชีวิตต่อไปในอนาคตได้อย่างปกติ ผ่านกระบวนการยุติธรรมพิจารณาพิพากษาคดีด้วยการใช้มาตรการที่จะเบี่ยงเบนคดีดังกล่าวออกจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก หรือกรณีหากเป็นความผิดที่รุนแรงไม่สมควรที่จะยุติการดำเนินคดีได้ก็เปิดโอกาสให้จำเลยที่เข้าสู่กระบวนการสมานฉันท์และดำเนินการตามข้อตกลงในการสมานฉันท์ได้รับโอกาสที่จะลดหย่อนโทษได้มากกว่า จำเลยที่ไม่ได้ดำเนินการสมานฉันท์ให้แก่

ผู้เสียหาย เพื่อเป็นการส่งเสริมให้การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อให้ผู้เสียหายมีโอกาสดำเนินการคดีใช้เยียวยาความเสียหายจากจำเลย โดยพัฒนาจากกฎหมายต่างประเทศ มาตรฐานขั้นต่ำของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่องค์การสหประชาชาติกำหนด

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ ใจหาญ. (2553). กระบวนการสร้างความยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ณัฐสา ฉัตรไพบุลย์. (2550). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: จากทฤษฎีสู่ทางปฏิบัติ ในนานาชาติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานอัยการสูงสุด.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2477). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 (10 มิถุนายน 2477).
- _____. (2499). ประมวลกฎหมายอาญา ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 95 พิเศษ (15 พฤศจิกายน 2499).
- _____. (2553). พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีครอบครัว พ.ศ. 2553 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนที่ 72 ก (22 พฤศจิกายน 2553).
- _____. (2553). พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ. 2553 ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนที่ 75 ก (7 ธันวาคม 2553).
- _____. (2554). ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการส่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนโดยจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์เป็นสำคัญของประเทศ พ.ศ. 2554 (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 128 ตอนที่ 30 ก). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2555). สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจข้อมูลสถิติอาชญากรรมภาคประชาชน พ.ศ. 2555 (อาชญากรรมที่เกิดระหว่างเดือนตุลาคม 2553 – กันยายน 2554). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- สุทธิพล ทวีชัยการ. (2556). กระบวนการยุติธรรมทางเลือกในคดีอาญา. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.